

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Risicotaxatie bij meisjes: Sekseverschillen in risicofactoren voor recidive en in risicoprofielen

van der Put, C.; Deković, M.; Hoeve, M.; Stams, G.J.; van der Laan, P.H.

Publication date

2012

Document Version

Final published version

Published in

Criminele meisjes en vrouwen: achtergronden en aanpak

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van der Put, C., Deković, M., Hoeve, M., Stams, G. J., & van der Laan, P. H. (2012). Risicotaxatie bij meisjes: Sekseverschillen in risicofactoren voor recidive en in risicoprofielen. In A.-M. Slotboom, M. Hoeve, M. Ezinga, & P. van der Helm (Eds.), *Criminele meisjes en vrouwen: achtergronden en aanpak* (pp. 259-277). (Boom studieboeken criminologie & veiligheid). Boom Lemma.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

14 Risicotaxatie bij meisjes Sekseverschillen in risicofactoren voor recidive en in risicoprofielen

Claudia van der Put, Maja Deković, Machteld Hoeve, Geert-Jan Stams en Peter H. van der Laan

14.1 Inleiding

Het belangrijkste doel van het jeugdstrafrecht is het bevorderen van gedragsverandering en daarmee het terugdringen van recidive. Het jeugdstrafrecht onderscheidt zich hierin van het commune (gewone) strafrecht, waar naast speciale preventie ook generale preventie, vergelding en leedtoevoeging gelijkwaardige strafdoelen zijn. De effectiviteit van strafrechtelijke interventies bij jeugdigen wordt daarom afgemeten aan de mate waarin deze interventies bijdragen aan recidivevermindering. Uit diverse meta-analyses blijkt dat de effectiviteit van strafrechtelijke interventies het grootst is indien wordt gewerkt volgens het model Risk-Need-Responsivity (RNR) (Andrews & Bonta, 2010). Het RNR-model beschrijft drie basisprincipes waaraan interventies moeten voldoen om effectief te zijn: 1. het *risicobeginsel*: de intensiteit van een interventie moet zijn afgestemd op het recidiverisico van jongeren, 2. het *behoeftebeginsel*: de interventie moet gericht zijn op criminogene behoeften en 3. het *responsiviteitsbeginsel*: de interventie moet passen bij de leerstijl en intellectuele mogelijkheden van de dader (Andrews 1995; Andrews et al., 1990; Andrews & Dowden, 1999; Lowenkamp & Latessa, 2005). Het risicobeginsel geeft aan *wie* behandeld zou moeten worden (jongeren met een gemiddeld en hoog risico), het behoeftebeginsel: *wat* behandeld zou moeten worden en het responsiviteitsbeginsel: *hoe* behandeld zou moeten worden (Andrews & Bonta, 2010). Deze principes zijn onderdeel van de zogenoemde *What Works*-beginselen of voorwaarden, waartoe ook programma-integriteit en professionaliteit gerekend moeten worden (Van der Laan et al., 2010). Naarmate nadrukkelijker tegemoet gekomen wordt aan deze beginselen, zal het strafrechtelijk ingrijpen effectiever zijn. Deze principes zijn ontleend aan meta-analyses van interventiestudies en aan de klinische praktijk van behandeling (Lipsey, 1992, 1995; Lipsey & Wilson, 1993, 1998; Lösel, 1995a, 1995b). De toepassing van zowel het risicobeginsel als het behoeftebeginsel vereist een betrouwbare en valide schatting van het recidiverisico en van de criminogene behoeften, waarvoor gestructureerde risicotaxatie-instrumenten vereist zijn.

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal in hoeverre risicotaxatie bij meisjes op dezelfde manier kan plaatsvinden als bij jongens. We beginnen met een kort overzicht van ontwikkelingen op het gebied van risicotaxatie. Daarna bespreken we de resultaten van buitenlands en Nederlands onderzoek op het gebied van sekseverschillen in risicofactoren. Hierbij maken we onderscheid tussen risicofactoren voor *delinquentie* en risicofactoren voor *recidive*. In het eerste geval gaat het om onderzoek dat wordt gedaan in algemene populaties waarbij wordt gekeken naar verschillen tussen delinquente en niet-delinquente jongens en meisjes. In het tweede geval gaat het om verschillen tussen recidiverende en niet-recidiverende jongens en meisjes in delinquente populaties. Dit onderscheid is van belang omdat risicofactoren voor *delinquentie* een rol spelen in het kader van preventie, terwijl risicofactoren voor *recidive* aanknopingspunten bieden voor strafrechtelijke interventies. In dat kader wordt een recent Nederlands onderzoek besproken waarin is nagegaan in hoeverre de risicofactoren voor recidive bij meisjes hetzelfde zijn als bij jongens en, daarmee samenhangend, in hoeverre risicotaxatie bij jongens en meisjes op dezelfde manier kan plaatsvinden. We sluiten dit hoofdstuk af met implicaties van deze resultaten voor de praktijk en de aanbevelingen voor toekomstig onderzoek.

14.2 **Ontwikkeling en belang risicotaxatie**

Risicotaxatie maakt inzichtelijk hoe hoog het recidiverisico is bij een specifieke jongere en welke risicofactoren bepalend zijn voor de hoogte van het risico. In de literatuur worden drie generaties onderscheiden in de ontwikkeling van risicotaxatie-instrumenten (Bonta, 1996). De eerste generatie bestaat uit een ongestructureerd oordeel door een professional gebaseerd op kennis, ervaring en intuïtie (klinische blik). Tweede generatie-instrumenten zijn gestructureerde actuariële risicotaxatie-instrumenten die grotendeels statische risicofactoren bevatten, oftewel onveranderbare risicofactoren die samenhangen met recidive, zoals leeftijd en eerder gepleegde delicten. Met deze instrumenten kan het risico op recidive worden voorspeld, maar wordt geen informatie verkregen over de wijze waarop het risico verminderd kan worden. Derdegeneratie-instrumenten zijn gestructureerde risicotaxatie-instrumenten die naast statische ook dynamische risicofactoren bevatten, oftewel veranderbare risicofactoren die samenhangen met recidive, zoals problemen op school en omgang met delinquente vrienden. Met deze instrumenten wordt daardoor ook inzicht verkregen in de mogelijkheden om risico's te verminderen. Bij het gebruik van risicotaxatie-instrumenten is het belangrijk te realiseren dat de uitkomst een *schatting* betreft en dat geen enkel instrument 100% accuraat is omdat het gedrag van mensen zich nu eenmaal moeilijk laat voorspellen. Uit diverse onderzoeken blijkt echter dat de inschattingen van risicotaxatie-instrumenten significant beter zijn dan de inschatting van een professional (o.a. Aegisdottir et al., 2006; Mossman, 1994; Trout & Bishop, 2002).

Zoals aangegeven is risicotaxatie noodzakelijk om te kunnen voldoen aan twee belangrijke 'what works'-principes: het *risicobeginsel* en het *behoeftebeginsel* (Andrews et al., 1990; Andrews & Dowden, 1999; McGuire, 1995; Van der Laan, 2004). Het *risicobeginsel* heeft betrekking op het risico dat iemand in herhaling valt. Dit risico is niet voor iedereen hetzelfde en is onder meer afhankelijk van omstandigheden, het type delict en de mate waarin risicofactoren aanwezig zijn. Het *risicobeginsel* schrijft voor dat de intensiteit van een interventie wordt afgestemd op het recidiverisico. Als het risico klein is, kan worden volstaan met een interventie van geringe intensiteit of zelfs helemaal geen interventie (Van der Laan et al., 2010). Is de kans op recidive daarentegen groot, dan dient de interventie veelomvattend en ingrijpend te zijn. Is de intensiteit van een aanpak niet goed afgestemd op het recidiverisico, dan kan een aanpak contraproductief uitpakken. Zo kan een lichte, weinig intensieve behandeling van iemand met een hoog recidiverisico leiden tot nog meer criminaliteit. Ook het omgekeerde geldt: een te intensieve aanpak van jongeren met een lage recidivekans verhoogt juist de kans op recidive, bijvoorbeeld doordat jongeren met een veel te zware doelgroep in aanraking komen of doordat plaatsing in een zeer gestructureerd, restrictief programma een versturende uitwerking heeft op de factoren die het lagere risico van een jongere bepalen (Andrews, 1995; Lösel, 1993, Lowenkamp & Latessa, 2005), oftewel: 'If it ain't broke, don't fix it' (Andrews, 1995: 54). Uit diverse meta-analyses blijkt dat de behandeling van daders met een hoog recidiverisico naar verhouding het meeste resultaat oplevert. Bij intensief interveniëren gaat het om activiteiten die 40 tot 70% van iemands tijd in beslag nemen gedurende drie tot negen maanden (Andrews & Bonta, 2010; Van der Laan et al., 2010). Het *behoeftebeginsel* stelt dat de behandeling gericht moet zijn op dynamische risicofactoren die direct samenhangen met recidive, ook wel aangeduid als criminogene behoeften. Het is belangrijk onderscheid te maken tussen criminogene en niet-criminogene behoeften. Er kan sprake zijn van problemen, maar als deze niet rechtstreeks verband houden met crimineel gedrag, zal de interventie niet leiden tot minder recidive. Voorbeelden hiervan zijn depressie, angstgevoelens of een geringe eigendunk (Van der Laan et al., 2010).

In Nederland staat de ontwikkeling van gestructureerde instrumenten die het recidiverisico inschatten voor jongeren nog in de kinderschoenen. Tot nu toe was het vooral de forensische jeugdpsychiatrie die zich hiermee bezighield. De twee belangrijkste instrumenten die op dit moment binnen de jeugdstrafrechtketen worden gebruikt, betreffen de BARO (Basis Raadsonderzoek) en de SAVRY (Structured Assessment of Violence Risk in Youth). De BARO wordt door de Raad voor de Kinderbescherming afgenomen bij jongeren tegen wie de politie proces-verbaal heeft opgemaakt. De BARO is een instrument met een tweeledig doel: er wordt voorlichting mee gegeven aan justitiële autoriteiten (strafadvies) en het maakt duidelijk of het strafbare feit een signaal is van achterliggende problematiek (Dorelijers et al., 1999). Voor jongeren die in een justitiële jeugdinrichting terechtkomen, wordt met behulp van de SAVRY het risico op geweldsrecidive ingeschat (Lodewijks et al., 2001). Een voor de Nederlandse situatie gevalideerd risicotaxa-

tie-instrument dat het algemene recidiverisico in kaart brengt bij een brede groep jongeren is op dit moment niet beschikbaar. Daarom is recent een Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrecht ontwikkeld (Spanjaard et al., 2011; Van der Put et al., in druk). Het Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrecht is tijdens een pilotperiode van twee jaar uitvoerig in de praktijk getest en wordt vanaf 2012 landelijk geïmplementeerd.

Ook internationaal is tot nu toe slechts in beperkte mate valideringsonderzoek uitgevoerd naar risicotaxatie-instrumenten die worden gebruikt voor jongeren (Welsh et al., 2008). De risicotaxatie-instrumenten waarvan gebruikgemaakt wordt, zijn over het algemeen generieke instrumenten, oftewel instrumenten die worden toegepast op alle jongeren en waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen jongens en meisjes. Deze generieke instrumenten zijn echter ontwikkeld en gevalideerd op populaties die grotendeels uit jongens bestaan, hetgeen de vraag oproept in hoeverre deze instrumenten ook in staat zijn recidive goed te voorspellen bij meisjes (Emeka & Sorensen, 2009; Funk, 1999; Schwalbe et al., 2006). Emeka en Sorensen (2009) hebben bijvoorbeeld laten zien dat een generiek risicotaxatie-instrument het risico op recidive aanzienlijk beter voorspelde bij jongens dan bij meisjes. Uit onderzoek van Funk (1999) bleek dat door ontwikkeling van aparte risicotaxatie-instrumenten voor jongens en meisjes, de inschatting van het recidiverisico verbeterde, vooral bij meisjes. Uit ander onderzoek blijkt echter dat verschillende actuariële risicotaxatie-instrumenten recidive even goed voorspellen bij jongens en meisjes, of soms zelfs nog beter bij meisjes (Grendreau et al., 2002; Olver et al., 2008; Schwalbe, 2008; Smit et al., 2009).

Een gestructureerde risicotaxatie bestaat uit de verschillende risicofactoren voor recidive, die volgens een bepaald algoritme worden gescoord en gecombineerd tot een totaalscore die de mate van risico aangeeft. In het artikel van Emeka en Sorensen (2009) wordt een overzicht gegeven van de risicofactoren voor recidive bij jongeren die uit diverse onderzoeken naar voren zijn gekomen. De risicofactoren voor recidive kunnen worden onderverdeeld in de volgende drie domeinen: 1. strafrechtelijk domein (delictgeschiedenis, leeftijd eerste delict, type delict); 2. individueel domein (leeftijd, middelenmisbruik, mentale gezondheid, gedragsproblemen) en 3. sociaal domein (vrienden, gezin, vrije tijdsbesteding, school). In hoeverre deze risicofactoren voor recidive zowel voor jongens als voor meisjes gelden en in hoeverre het belang van deze risicofactoren hetzelfde is voor jongens en meisjes, is tot nu toe nauwelijks onderzocht. Ook is er nauwelijks onderzoek verricht naar specifieke risicofactoren voor recidive bij meisjes, dus factoren die alleen bij meisjes het risico op recidive verhogen. Wel is onderzoek gedaan naar risicofactoren voor *delinquentie* die speciaal voor meisjes gelden. In de volgende twee paragrafen wordt een overzicht gegeven van hetgeen bekend is in de literatuur met betrekking tot sekseverschillen in risicofactoren voor *delinquentie* en *recidive*. Daarna zal een recent Nederlands onderzoek worden besproken waarin sekseverschillen in risicofactoren voor *recidive* zijn onderzocht.

14.3 Buitenlands onderzoek naar sekseverschillen in risicofactoren voor delinquentie en recidive

De belangrijkste bevinding uit internationaal onderzoek naar risicofactoren voor delinquentie is dat de meeste risicofactoren die belangrijk zijn voor jongens tevens belangrijke risicofactoren zijn voor delinquent gedrag bij meisjes (o.a. Fagan et al., 2007; Hubbard & Pratt, 2002; Moffitt et al., 2001; Simourd & Andrews, 1994; Smith & Waterman, 2006; Wong et al., 2010). Risicofactoren als drugs en alcoholmisbruik, deviante vrienden, problemen in het gezin, op school en in de vrijetijdsbesteding komen zowel voor bij delinquente jongens als bij delinquente meisjes (Hubbard & Pratt, 2002; Hollin & Palmer, 2006).

Daarnaast is onderzoek gedaan naar de verschillen waarin risicofactoren voorkomen bij meisjes en jongens die delinquent gedrag vertonen (klinische steekproeven). In de meeste van deze studies komen wel seksspecifieke risicofactoren naar voren (Bloom et al., 2002; Hipwell & Loeber, 2006; Loeber & Keenan, 1994; McCabe et al., 2002; Vermeiren et al., 2006; Zahn, 2009). In de eerste plaats blijkt uit onderzoek dat delinquente meisjes zwaardere problematiek vertonen dan jongens, ondanks lagere prevalentie van antisociaal gedrag bij meisjes, de zogenoemde 'genderparadox' (Hipwell & Loeber, 2006; Loeber & Keenan, 1994). Bij meisjes in residentiële instellingen is vaker dan bij jongens sprake van comorbiditeit, wat wil zeggen dat meisjes naast antisociaal gedrag ook vaak internaliserende problematiek laten zien, zoals angst, depressie en suïcidale neigingen (Belknap & Holsinger, 2006; Hipwell & Loeber, 2006; McCabe et al., 2002).

Naast deze verschillen in problematiek blijkt uit klinische steekproeven dat bepaalde risicofactoren vaker aanwezig zijn bij meisjes die delinquent gedrag vertonen dan bij jongens die delinquent gedrag vertonen. Bij meisjes is veel vaker sprake van kindermishandeling, met name seksuele mishandeling. Uit onderzoek van Hipwell en Loeber (2006) blijkt dat 70% van de vrouwelijke delinquenten te maken heeft gehad met seksuele mishandeling. Daarnaast is er bij meisjes vaker sprake van een accumulatie van risico's in de thuissituatie, waaronder gezinsconflicten, verslaving van ouders, negeren door ouders, uithuisplaatsingen, antisociaal gedrag van gezinsleden en mishandeling (McCabe et al., 2002; Schwalbe et al. 2006). Ook drugsgebruik blijkt sterker samen te hangen met crimineel gedrag bij meisjes dan bij jongens (McClellan et al., 1997).

Samenvattend is er bij delinquente meisjes vaker sprake van mentale gezondheidsproblemen, lichamelijk en seksueel misbruik en drugsgebruik. In hoeverre dit ook leidt tot meer recidive is tot nu toe nauwelijks onderzocht (Hollin & Palmer, 2006). Wel is de relatie tussen misbruik en recidive onderzocht, maar in dit onderzoek is zowel bij jongens als bij meisjes geen sterke samenhang gevonden (Lowenkamp et al., 2001).

14.4 Nederlands onderzoek naar sekseverschillen in risicofactoren voor delinquentie en recidive

Veruit de meeste studies in Nederland naar jeugddelinquentie hebben uitsluitend betrekking op jongens (Megens & Day, 2007). Onderzoek naar meisjesdelinquentie in Nederland is schaars en daardoor is de huidige kennis over de relatie tussen risicofactoren en delinquentie beperkt (Megens & Day, 2007). Het beschikbare onderzoek is meestal onder kleine onderzoeksgroepen verricht, waardoor er nauwelijks betrouwbare uitspraken te doen zijn over het voorkomen van bepaalde achtergrondkenmerken, en daarmee ook niet over de relatie tussen risicofactoren en crimineel gedrag van meisjes (Bijleveld et al., 2003). Hieronder worden de resultaten besproken van een aantal Nederlandse studies naar risicofactoren voor delinquentie en recidive, waarbij wel sprake is van een voldoende steekproefomvang om iets te kunnen zeggen over sekseverschillen.

Een belangrijk onderzoek naar risicofactoren voor delinquentie betreft het zelfrapportageonderzoek van het WODC dat sinds 1986 periodiek wordt gedaan onder een doorsnee groep van Nederlandse jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar (Van der Laan & Blom, 2006). In dit onderzoek wordt aan jongeren gevraagd welke delicten ze in de voorafgaande 12 maanden hebben gepleegd. Door het gebruik van zelfrapportagegegevens wordt ook informatie verkregen over delicten die niet bekend zijn bij de politie. Uit dit onderzoek blijkt dat de meeste risicofactoren voor delinquentie generiek zijn, dus zowel voor jongens als voor meisjes gelden, waaronder risicofactoren met betrekking tot middelengebruik, vrijetijdsbesteding, vrienden en psychosociaal functioneren. Daarnaast komen de volgende meisjes specifieke risicofactoren voor delinquentie uit het onderzoek naar voren: schorsing en spijbelen op school, opgroeien in een eenoudergezin, op meerdere dagen in het weekend alcohol drinken, ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten in het weekend en weinig en passieve supervisie door vader. Ook zijn er jongens specifieke risicofactoren gevonden, namelijk: een relatief harde disciplinerende door vader of door moeder, weinig emotionele steun van moeder en slechte schoolprestaties.

Van der Laan et al. (2009) hebben onderzocht welke criminogene factoren aanwezig zijn bij jongeren die een basisraadsonderzoek (BARO) ondergaan. Dit betreft dus een studie naar de prevalentie van risicofactoren bij een groep delinquente jongeren. Uit dit onderzoek blijkt dat jongens en meisjes nauwelijks van elkaar verschillen in het type risico- of beschermende factoren, maar meer in cumulatie van criminogene factoren. Bij meisjes is er vaker sprake van een cumulatie van statische gezinsrisico's en het ontbreken van individuele buffers. Overigens is in dit onderzoek slechts één risicofactor gevonden die bij meisjes significant meer voorkomt dan bij jongens, namelijk het hebben van een gezinslid met politiecontacten. Bij dit onderzoek is alleen gekeken naar verschillen in de prevalentie van de risicofactoren (bij hoeveel jongens en meisjes deze risicofactoren aanwezig zijn). In hoeverre er ook verschillen tussen jongens en meisjes zijn in de sterkte van de samenhang tussen deze risicofactoren en recidive is niet onderzocht.

Lodewijks et al. (2008) hebben eveneens onderzocht in hoeverre er sekseverschillen zijn in de prevalentie van risicofactoren. Zij hebben onderzoek gedaan bij jongens en meisjes die in een justitiële jeugdinstelling waren geplaatst vanwege een geweldsdelict. In dit onderzoek blijkt er bij meisjes significant vaker sprake te zijn van een geschiedenis van zelfverminking en zelfmoordpogingen, terwijl er bij jongens significant vaker sprake is van een verleden van misbruik, getuige zijn van huiselijk geweld en een beperkte mate van empathie of spijt.

Voor zover wij weten heeft slechts één onderzoek plaatsgevonden naar risicofactoren voor recidive. Dit betreft het onderzoek van Megens en Day (2007), waarin is onderzocht wat risicofactoren voor recidive zijn bij meisjes na behandeling in een justitiële jeugdinstelling. Zij vonden de volgende voorspellers voor recidive bij deze meisjes: gebrekkige agressieregulatie, autoriteitsproblematiek, geweld door ouders, eerder plegen van delicten in groepsverband en het aantal gepleegde delicten voor behandeling. Op basis hiervan concludeerden de auteurs dat voorspellers voor meisjes gelijk zijn aan voorspellers voor jongens en dat gedifferentieerde theorievorming voor meisjes- en jongenscriminaliteit niet nodig is.

In het Nederlandse onderzoek worden niet dezelfde sekseverschillen in risicofactoren gevonden die in het buitenlandse onderzoek naar voren kwamen; de meisjes-specifieke risicofactoren die gevonden zijn in buitenlands onderzoek zijn in de meeste Nederlandse onderzoeken echter niet gemeten. Alleen in het onderzoek van Lodewijks et al. (2008) is nagegaan of bij de jongeren in het verleden sprake was van seksueel misbruik. Opvallend genoeg blijkt dit vaker bij jongens voor te komen dan bij meisjes. In het onderzoek van Van der Laan et al. (2009) is wel onderzocht of de jongere de afgelopen zes maanden in aanraking is geweest met de geestelijke gezondheidszorg. Dit blijkt vaker voor te komen bij meisjes, maar het gevonden sekseverschil is niet significant. Samenvattend komen zowel uit internationaal onderzoek als uit Nederlands onderzoek zowel generieke als specifieke risicofactoren naar voren.

14.5 Resultaten van een recent Nederlands onderzoek naar sekseverschillen in risicofactoren voor recidive

Zoals uit bovenstaande blijkt, is er tot nu nog nauwelijks onderzoek verricht naar de mate waarin er sekseverschillen zijn in risicofactoren die het delinquente gedrag in stand houden (*recidive*). In de rest van het hoofdstuk zal een Nederlandse studie worden beschreven naar sekseverschillen in risicofactoren voor recidive (Van der Put et al., 2010). In de studie is onderzocht in hoeverre risicotaxatie bij jongens en meisjes op dezelfde manier kan plaatsvinden, enerzijds door sekseverschillen in risicofactoren voor recidive te onderzoeken en anderzijds door een risicotaxatie-instrument voor meisjes te ontwikkelen om meer inzicht te krijgen in risicoprofielen die specifiek voor meisjes gelden.

Voor dit onderzoek zijn de gegevens verzameld van 1.396 jongeren (1.156 jongens en 240 meisjes) in de leeftijd van 12 tot 18 jaar die bij de Raad voor de Kinder-

bescherming waren aangemeld vanwege het plegen van een strafbaar feit en bij wie een basisraadonderzoek (BARO) is afgenomen. Het onderzoek is uitgevoerd in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Zwolle. Voor de gegevensverzameling is gebruikgemaakt van de *Washington State Juvenile Court Pre-Screen Assessment (WSJCPA)*. De WSJCPA is een in de Verenigde Staten ontwikkeld en gevalideerd risicotaxatie-instrument, waarmee de kans op recidive bij jeugdige delinquenten wordt ingeschat aan de hand van de belangrijkste voorspellers uit de volgende twee domeinen: het strafrechtelijke domein en het sociale domein (Barnoski, 2004). Daarnaast zijn gegevens gebruikt uit de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD) van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC). Recidive is gedefinieerd als het voorkomen van één of meerdere nieuwe justitiecontacten binnen twee jaar.

Het onderzoek heeft zich gericht op de twee groepen risicofactoren: statische en dynamische factoren. De *statische* risicofactoren bestonden uit achtergrondkenmerken (leeftijd en culturele achtergrond) en risicofactoren uit het strafrechtelijke domein ('leeftijd eerste delict', 'eerdere justitiecontacten', 'eerder Halt', 'eerder taakstraf', 'eerder jeugd detentie', 'eerder geweldsdelict', 'eerder vermogensdelict', 'ernst huidig delict', 'aard huidig delict' en 'afdoening huidig delict'). De volgende *dynamische* risicofactoren zijn gemeten: problemen op het gebied van 'vrienden' (omgang met deviante vrienden, zoals vrienden met politiecontacten), 'vrijtijdsbesteding' (ontbreken van een dagbesteding of zinvolle vrijetijdsbesteding), 'school' (spijbelen, slechte resultaten en probleemgedrag op school zoals vechten, bedreigen, zeer storend gedrag), 'mentale gezondheid' (zowel internaliserend als externaliserend), middelengebruik (drugs en alcoholgebruik) en 'thuisituatie' (uithuisplaatsingen door rechtbank, uit huis gezet door ouders, weggelopen van huis, middelenmisbruik ouders, problemen ouderlijk gezag, slachtoffer misbruik en/of verwaarlozing, gezinsleden met justitiecontacten). Onderzocht is in hoeverre zich sekseverschillen voordoen in de mate waarin de risicofactoren *voorkomen (prevalentie)* en in het *belang* van de risicofactoren voor recidive (samenhang tussen risicofactoren en recidive).

14.5.1 Sekseverschillen in het voorkomen (prevalentie) van risicofactoren

De sekseverschillen die zijn gevonden in het voorkomen van *statische* risicofactoren betreffen verschillen in de zwaarte van het gepleegde delict, de delictgeschiedenis en de culturele achtergrond. De jongens die bij de Raad terechtkomen vanwege het plegen van een strafbaar feit, hebben vaker en meer delicten gepleegd dan de meisjes die bij de Raad terechtkomen. Daarnaast hebben jongens relatief vaak zware delicten gepleegd, terwijl meisjes relatief vaak middelzware en lichte delicten hebben gepleegd. Wat betreft het soort delict zien we dat jongens vaker vermogensdelicten met geweld en zedendelicten plegen dan meisjes. De overige delicten (vermogensdelicten, geweldsdelicten en openbareordedelicten) worden even vaak door jongens als door meisjes gepleegd. Verschillen met betrekking tot de afdoening van het uitgangsdelict zijn dat meisjes relatief vaak een leerstraf of een werkstraf opgelegd krijgen, terwijl jongens relatief vaak een onvoorwaardelijke vrijheids-

straf opgelegd krijgen. Daarnaast hebben de meisjes in vergelijking met jongens relatief vaak een Nederlandse of Surinaamse achtergrond, terwijl jongens relatief vaak een Marokkaanse of Turkse achtergrond hebben.

Ook in het voorkomen van de *dynamische* risicofactoren zijn verschillen gevonden. Bij meisjes komen met name risicofactoren in de thuissituatie vaker voor, zoals uithuisplaatsingen, weglopen van huis, alcohol- en drugsgebruik door ouders, problemen met ouderlijk gezag, slachtoffer van verwaarlozing, slachtoffer van misbruik, ouder(s) met politiecontacten en ouder(s) in detentie. Bij meisjes is er dus relatief vaak sprake van zwaardere problematiek, zoals misbruik, verwaarlozing en uithuisplaatsingen. Deze bevinding sluit aan bij de genderparadox: meisjes plegen minder delicten dan jongens, maar de criminele meisjes hebben ernstigere problemen dan de criminele jongens (Hipwell & Loeber, 2006; Loeber & Keenan, 1994). Echter, voor een deel kan het verschil in problemen worden veroorzaakt door verschillen tussen jongens en meisjes in de manier waarop ze worden behandeld binnen de jeugdstrafrechtketen, bijvoorbeeld doordat zaken van meisjes in vergelijking met die van jongens vaker civielrechtelijk worden afgedaan. Hierdoor komen meisjes mogelijk pas in aanraking met justitie als er inmiddels sprake is van een cumulatie van problemen.

Bij jongens bleek er significant vaker sprake te zijn van problemen in de sociale omgeving, zoals omgang met deviante vrienden, probleemgedrag op school en slechte schoolresultaten. Er bleek geen verschil te zijn in het totaal aantal dynamische risicofactoren dat zich voordoet bij meisjes en bij jongens: bij de beide seksen deden zich gemiddeld genomen ongeveer evenveel problemen voor.

14.5.2 Sekseverschillen in de impact van risicofactoren

Vervolgens is bekeken in hoeverre er verschillen zijn in de *impact* die de risicofactoren hebben op recidive, oftewel in de *voorspelkracht* van de risicofactoren voor recidive. Er bleken zowel seksespecifieke risicofactoren voor recidive te zijn als generieke risicofactoren voor *recidive*, oftewel risicofactoren die zowel bij jongens als bij meisjes voorspellend zijn voor recidive. Generieke risicofactoren voor recidive die in dit onderzoek gevonden zijn, betreffen de items over het strafrechtelijk verleden, problemen met vrienden, vrijetijdsbesteding en school. Dit komt overeen met bevindingen uit onderzoek onder algemene populaties, waaruit blijkt dat de meeste risicofactoren voor *delinquentie* hetzelfde zijn voor zowel jongens als meisjes (Fagan et al., 2007; Megens & Day, 2007; Moffitt et al., 2001; Simourd & Andrews, 1994; Smith & Waterman, 2006; Van der Laan & Blom, 2006).

Seksespecifieke risicofactoren zijn zowel bij de statische risicofactoren als bij de dynamische risicofactoren gevonden. Verschillen in de impact van *statische* risicofactoren doen zich voor bij de huidige leeftijd en bij de leeftijd ten tijde van het eerste justitiecontact. Beide risicofactoren zijn wel voor jongens bepalend voor recidive, maar niet voor meisjes. De culturele achtergrond is voor beide seksen voorspellend voor recidive, maar op een andere manier: voor meisjes geldt dat een Nederlandse culturele achtergrond gerelateerd is aan minder recidive en dat een Surinaamse culturele achtergrond samenhangt met meer recidive. Meisjes met een

Nederlandse culturele achtergrond recidiveren dus significant minder vaak dan meisjes met een andere culturele achtergrond, en meisjes met een Surinaamse achtergrond recidiveren significant vaker dan meisjes met een andere culturele achtergrond. Voor jongens werden andere resultaten gevonden: jongens met een Antilliaanse culturele achtergrond recidiveerden minder vaak, terwijl jongens met een Marokkaanse en Surinaamse culturele achtergrond juist vaker recidiveerden.

Bij meisjes bleken de *dynamische* risicofactoren met de grootste impact op recidive vooral gelegen te zijn in de thuissituatie, zoals slachtoffer seksueel misbruik, uithuisplaatsingen, weggelopen, ouders met alcohol- en/of drugsmisbruik en ouders met justitiecontacten/detentie. Deze variabelen bleken bij jongens niet significant gecorreleerd met recidive. Risicofactoren in de thuissituatie komen dus niet alleen vaker voor bij meisjes, maar zijn daarnaast ook alleen bij meisjes voorspellend voor recidive. Uit het hierboven beschreven overzicht van buitenlands onderzoek naar meisjesspecifieke risicofactoren voor *delinquentie* komen grotendeels dezelfde meisjesspecifieke risicofactoren naar voren. De risicofactoren voor recidive bij meisjes blijken dus grotendeels gelijk te zijn aan de risicofactoren voor delinquentie bij meisjes.

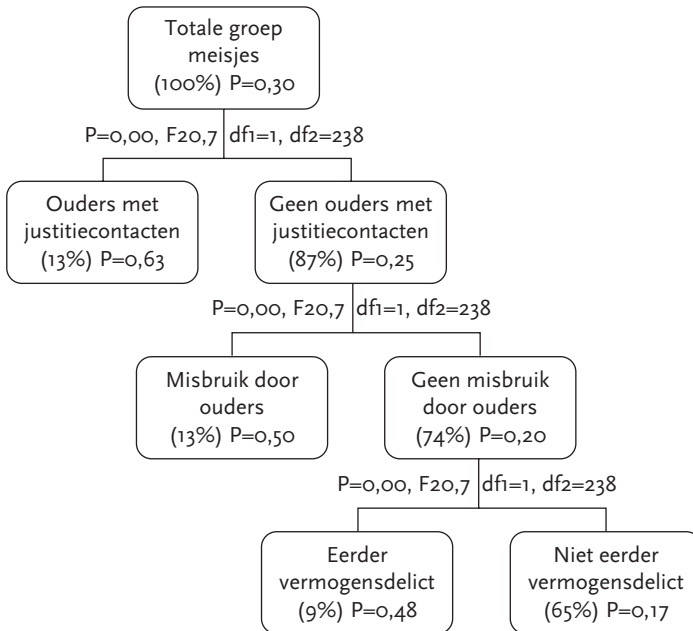
Een belangrijke bevinding van huidig onderzoek is dat de meisjesspecifieke voorspellers voor recidive tevens veruit de *sterkste* voorspellers voor recidive zijn bij meisjes. De sterkte van de samenhang van de gemeenschappelijke risicofactoren (problemen op het gebied van vrienden, school en vrijetijdsbesteding) is bij jongens en meisjes ongeveer even hoog. Er zijn geen dynamische risicofactoren gevonden die alleen voor jongens gelden. Bij jongens zijn vooral problemen op het gebied van vrienden, de vrijetijdsbesteding en school van belang. Deze factoren zijn dus ook bij meisjes voorspellend voor recidive, zij het in veel mindere mate dan de problemen in de thuissituatie.

14.5.3 Risicotaxatie-instrument voor meisjes

Om meer inzicht te verkrijgen in risicoprofielen die specifiek voor meisjes gelden, is met behulp van de gegevens van het hierboven beschreven onderzoek een risicotaxatie-instrument voor de meisjes gemaakt.¹ In figuur 14.1 staat het risicotaxatie-instrument weergegeven.

1. Voor de risicoprofielen is gebruikgemaakt van Chi-squared Automatic Interaction Detector (CHAID)-analyses. CHAID is een classificatietechniek waarmee interactie-effecten tussen onafhankelijke variabelen worden opgespoord en combinaties van risicofactoren worden geïdentificeerd die leiden tot een hoge of lage recidivekans. Deze techniek is daarmee zeer geschikt om zicht te krijgen in daderprofielen met een hoge respectievelijk lage recidivekans (Thomas & Leese, 2003). Voor het maken van het instrument is de totale groep meisjes random in twee aparte steekproeven gesplitst waarbij de helft van de steekproef is gebruikt om het instrument op te bouwen (constructiesteekproef) en de andere helft van de steekproef om het instrument te valideren (validatiesteekproef).

Figuur 14.1 Risicotaxatie-instrument voor meisjes

Alle statische en dynamische risicofactoren zijn als onafhankelijke variabelen meegenomen als input voor het instrument. Op basis van de analyse is bepaald welke variabelen een significante en unieke bijdrage leveren aan de voorspelling van recidive bij meisjes en deze zijn opgenomen in het instrument. De belangrijkste voorspeller voor recidive bij meisjes bleek de variabele 'ouders met justitiecontacten'. Op basis van deze variabele wordt de totale groep meisjes (100% met een kans op recidive van 0,30) in tweeën gesplitst in een groep meisjes *met* ouders met justitiecontacten (13% van de meisjes met een kans op recidive van 0,63) en een groep meisjes *zonder* ouders met justitiecontacten (87% van de meisjes met een kans op recidive van 0,25). Vervolgens wordt de groep meisjes zonder ouders met justitiecontacten nog verder opgesplitst op basis van de variabele 'misbruik door ouders'; de groep meisjes bij wie geen sprake is van misbruik door de ouders wordt nog verder opgesplitst op basis van de variabele 'eerder vermogensdelict gepleegd'. De totale groep meisjes wordt zo opgesplitst in vier verschillende risicogroepen: (1) meisjes met delinquente ouders, (2) slachtoffers van misbruik door ouders, (3) *repeat offenders* en (4) *first offenders*. Hieronder geven we een beschrijving van deze vier groepen.

Groep 1. Meisjes met delinquente ouders

Het recidiverisico is zeer hoog bij deze meisjes, met een gemiddelde kans op recidive van 0,63, hetgeen wil zeggen dat 63% van de meisjes die in deze groep valt

binnen twee jaar zal recidiveren. Alle meisjes in deze groep hebben (een) ouder(s) met justitiecontacten vanwege een misdrijf. Problemen in de thuissituatie komen dan ook veel voor in deze groep: naast delinquentie is er in deze gezinnen relatief vaak sprake van uithuisplaatsing, uithuiszetting door ouders, alcohol- en/of drugsgebruik door de ouders, misbruik en broers en zussen met justitiecontacten. De meisjes in deze groep plegen relatief vaak vermogensdelicten en hebben relatief vaak een Antilliaanse of Surinaamse culturele achtergrond. Verder zijn deze meisjes relatief vaak eerder met justitie in aanraking geweest en is er relatief vaak sprake van alcohol- en drugsmisbruik door de meisjes zelf.

Groep 2. Slachtoffers misbruik

Het recidiverisico is hoog in deze groep meisjes, met een gemiddelde kans op recidive van 0,50, hetgeen wil zeggen dat 50% van de meisjes die in deze groep valt binnen twee jaar zal recidiveren. De meisjes in deze groep zijn allemaal slachtoffer van fysiek of seksueel misbruik gepleegd door de ouders. Problemen in de thuissituatie zijn dan ook veelvoorkomend in deze groep: naast misbruik is er relatief vaak sprake van: uithuisplaatsing, uithuiszetting door ouders, weglopen van huis, problemen met ouderlijk gezag en broers en/of zussen met politiecontacten. Daarnaast hebben deze meisjes, naast de problemen in de thuissituatie, relatief vaak problemen op school, met vrienden en met de vrijetijdsbesteding. Deze groep meisjes kan dan ook worden omschreven als een 'multi-problem'-groep.

Groep 3. Repeat offenders

Het risico op recidive is hoog bij deze meisjes, met een gemiddelde kans op recidive van 0,48, hetgeen wil zeggen dat 48% van de meisjes die in deze groep valt binnen twee jaar zal recidiveren. De meisjes in deze groep zijn allemaal eerder met justitie in aanraking geweest voor het plegen van een vermogensdelict. De kans op recidive in deze groep is hoog, ondanks dat het aantal problemen in deze groep relatief beperkt is (in vergelijking met de groepen 'delinquente ouders' en 'slachtoffer van misbruik'). In deze groep worden relatief vaak vermogensdelicten gepleegd en komt relatief vaak een Marokkaanse culturele achtergrond voor.

Groep 4. First offenders

In deze groep is het risico op recidive laag met een gemiddelde kans op recidive van 0,17, hetgeen wil zeggen dat 17% van de meisjes die in deze groep valt binnen twee jaar zal recidiveren. De meeste meisjes vallen in deze groep (65% van de meisjes). De meisjes in deze groep hebben relatief weinig problemen en meestal geen eerdere justitiecontacten.

Het risicotaxatie-instrument blijkt recidive goed te kunnen voorspellen. Toegepast bij jongens blijkt het instrument nauwelijks beter te presteren dan een random indeling. Het risicomodel voldoet dus alleen voor meisjes en is dan ook grotendeels gebaseerd op de twee belangrijkste meisjesspecifieke voorspellers voor recidive: delinquentie bij ouders en slachtoffer van misbruik. Het belang van deze risi-

cofactoren bij meisjes komt ook naar voren uit onderzoek naar risicofactoren voor *delinquent* gedrag. Zo blijkt uit onderzoek van Van der Laan et al. (2009) dat politiecontacten van gezinsleden de enige risicofactor is die significant meer voorkomt bij delinquente meisjes dan bij delinquente jongens. Daarnaast blijkt uit diverse onderzoeken dat er bij meisjes veel vaker sprake van (seksueel) misbruik dan bij jongens (Calhoun et al., 1993; Gil, 1996; McCabe et al., 2002; Reebye et al., 2000; Widom, 2001). Uit dit onderzoek blijkt niet alleen dat misbruik vaker voorkomt bij meisjes, maar ook dat alleen voor meisjes geldt dat misbruik significant samenhangt met recidive.

14.6 Conclusies en verder onderzoek

De gevonden resultaten van het hierboven beschreven onderzoek hebben een aantal belangrijke implicaties voor de praktijk. Ten eerste tonen de resultaten aan dat alleen gebruikgemaakt zou moeten worden van een generiek risicotaxatie-instrument indien de predictieve validiteit ervan voldoende is gebleken bij meisjes. Alleen indien validatieonderzoek beschikbaar is waaruit blijkt dat een generiek instrument zowel bij jongens als bij meisjes recidive goed voorspelt, kan een generiek instrument worden ingezet, maar dan uitsluitend om een risico-inschatting te maken om de behandelintensiteit vast te stellen (*risicobeginsel*). Indien de risicotaxatie niet alleen wordt gebruikt om risico's goed in te schatten, maar ook om de criminogene behoeften van meisjes in kaart te brengen (*behoeftebeginsel*), kan beter een risicotaxatie-instrument worden gebruikt dat specifiek voor meisjes is ontwikkeld. Een dergelijk instrument is van belang omdat daarin de voor meisjes meest belangrijke risicofactoren zijn opgenomen. Aan de hand hiervan kan een behandeling worden geïndiceerd die beter aansluit op de specifieke criminogene behoeften van meisjes.

Daarnaast laat het meisjesspecifieke risicotaxatie-instrument dat in dit onderzoek is ontwikkeld zien dat delinquente meisjes geen homogene groep vormen, maar onder te verdelen zijn in verschillende risicogroepen met specifieke problematiek, die mogelijk specifieke interventies vereisen. De meerderheid van de meisjes (65%) heeft een lage kans om te recidiveren (*first offenders*). In deze groep is het vanuit het risicobeginsel aan te bevelen om zo licht mogelijk in te zetten, omdat het risico bij deze meisjes laag is en er ook weinig dynamische risicofactoren aanwezig zijn. De meisjes die wel een hoog recidiverisico hebben (35%), zijn onder te verdelen in drie verschillende groepen met verschillende problematiek. In de eerste groep, meisjes met delinquente ouders, is er naast delinquentie relatief vaak sprake van andere problematiek in het gezin. In deze groep is daarom een gezinsgerichte aanpak wellicht het meest geschikt. De tweede groep, meisjes die slachtoffer zijn van misbruik, heeft naast gezinsproblemen ook veel problemen in de andere domeinen (vrienden, school, vrije tijd). Bij deze meisjes is een intensieve behandeling gericht op meerdere systemen wellicht het meest geschikt, zoals Multisysteem Therapie (Spanjaard et al., 2011). Bij de derde groep, meisjes in de

groep *repeat offenders*, zijn relatief weinig dynamische risicofactoren aanwezig, terwijl het risico op recidive hoog is. Het hoge risico komt in deze groep vooral voort uit statische risicofactoren, waardoor het risico in deze groep moeilijk te verlagen zal zijn door de aanpak van dynamische risicofactoren. In deze groep zal verdere diagnostiek moeten uitwijzen of er andere dynamische risicofactoren zijn waar de behandeling zich op kan richten, omdat het mogelijk is dat andere, in dit onderzoek niet gemeten dynamische risicofactoren een rol spelen (cognities, culturele overtuiging, etc.). Ook is het mogelijk dat deze groep voor een deel uit meisjes bestaat bij wie sprake is van *'adolescence-limited'* antisociaal gedrag, dat te beschouwen is als min of meer normatief voor de adolescentie en dat niet zozeer wordt veroorzaakt door dynamische risicofactoren, maar meer door situationele factoren (Moffitt, 1993).

Uit huidig onderzoek blijkt dat de meisjesspecifieke voorspellers voor recidive vooral in het gezinsdomein liggen. Deze specifieke voorspellers blijken bovendien veruit het belangrijkste te zijn bij meisjes; ze zijn belangrijker dan de gemeenschappelijke risicofactoren die werden gevonden voor jongens en meisjes. Het is van belang te onderzoeken of hier in de praktijk voldoende op in wordt gespeeld en of bestaande strafrechtelijke interventies voldoende aansluiten bij de criminogene behoeften van meisjes. Wellicht is het noodzakelijk om specifieke interventies voor meisjes te ontwikkelen, omdat blijkt dat er belangrijke verschillen zijn in de criminogene behoeften van meisjes en jongens.

Een aantal beperkingen van ons onderzoek dienen te worden genoemd. Ten eerste is er mogelijk sprake van verschillen in de manier waarop jongens en meisjes worden behandeld in de jeugdstrafrechtketen, zoals de beslissing om een proces-verbaal op te maken, die van invloed zijn op de hoogte van de recidivecijfers. Zo blijkt uit eerder onderzoek dat er bij meisjes vaker civielrechtelijk wordt ingegrepen dan strafrechtelijk. Verschillen in risicofactoren voor jongens en meisjes kunnen daarom deels het gevolg zijn van verschillen in behandeling binnen de jeugdstrafrechtketen. Ten tweede is het gebruikte meetinstrument ontwikkeld en gevalideerd op populaties die grotendeels uit jongens bestonden. Het is daarom mogelijk dat belangrijke risicofactoren voor meisjes niet zijn meegenomen in dit onderzoek omdat alleen de belangrijkste voorspellers voor recidive in een algemene populatie van delinquente jongeren (grotendeels jongens) zijn gemeten. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is dan ook te bekijken in hoeverre er andere factoren zijn die specifiek voor meisjes van belang zijn. Hierbij zou de focus moeten liggen op het op een meer gedetailleerde manier in kaart brengen van risicofactoren in de thuissituatie, omdat deze alleen bij meisjes belangrijke voorspellers voor recidive zijn. Het effect op recidive bij meisjes van psychiatrische problematiek van de ouders, het ontbreken van opvoedvaardigheden en gezinsconflicten zou bijvoorbeeld onderzocht moeten worden omdat uit eerder onderzoek blijkt dat deze risicofactoren relatief veel voorkomen bij delinquente meisjes (McCabe et al., 2002; Schwalbe et al., 2007; Webster-Stratton, 1996). Ook het effect van psychiatrische problematiek moet beter in kaart worden gebracht omdat uit eerder onderzoek blijkt dat er sekseverschillen zijn in het soort stoornissen en de mate

waarin deze voorkomen (Belknap & Holsinger, 2006; Hipwell & Loeber, 2006; McCabe et al., 2002). Met name bij delinquente meisjes komt naast antisociaal gedrag ook vaak internaliserende problematiek voor, zoals depressie, angst en post-traumatische stress-stoornissen. Daarnaast zijn er sekseverschillen in het effect van psychiatrische stoornissen op recidive; zo zijn angststoornissen wel voorspellend voor recidive bij meisjes, maar niet bij jongens (Plattner et al., 2009). Als men een volledig beeld heeft van de belangrijkste risicofactoren voor recidive bij meisjes, kan de behandeling optimaal worden afgestemd op de specifieke problematiek van meisjes en kan een maximaal effect worden bereikt in het verlagen van toekomstig recidiverend gedrag.

Vragen

1. Wat zijn de belangrijkste verschillen tussen jongens en meisjes in de aanwezigheid van risicofactoren en in de impact van deze risicofactoren op recidive?
2. Kunnen dezelfde risico- en behoefte-taxatie-instrumenten worden toegepast bij zowel jongens als meisjes of zouden er aparte instrumenten voor jongens en meisjes moeten worden ontwikkeld?

Literatuur

- Aegisdottir, S., White, M.J., Spengler, P.M., Maugherman, A.S., Anderson, L.A., Cook, R.S., Nichols, C.N., Lampropoulos, G.K., Walker, B.S. & Cohen, G. (2006). The meta-analysis of clinical judgment project: Fifty-six years of accumulated research on clinical versus statistical prediction. *The Counseling Psychologist*, 34, 341-382.
- Andrews, D. (1995). The psychology of criminal conduct and effective treatment. In: J. McGuire (Ed.), *What works: Reducing reoffending – guidelines from research and practice*. Chichester, UK: Wiley.
- Andrews, D.A. & Bonta, J. (2010). Rehabilitating criminal justice policy and practice. *Psychology, Public Policy, and Law*, 16, 39-55.
- Andrews, D.A., Bonta, J. & Hoge, R. (1990). Classification for effective rehabilitation: Rediscovering psychology. *Criminal Justice and Behavior*, 17, 19-51.
- Andrews, D.A. & Dowden, C. (1999). A meta-analytic investigation into effective correctional intervention for female offenders. *Forum on Corrections Research*, 11, 18-21.
- Barnoski, R. (2004). *Assessing risk for re-offense: Validating the Washington State Juvenile court Assessment*. Olympia: Washington State Institute for Public Policy.
- Belknap, J. & Holsinger, K. (2006). The gendered nature of risk factors for delinquency. *Feminist Criminology*, 1, 48-71.
- Bijleveld, C., Hendriks, J. & Vinke, M. (2003). Moeilijke meisjes, een exploratieve studie naar de relatie tussen delict- en persoon(lijkheid)skenmerken in een groep delinquente meisjes. *Tijdschrift voor Criminologie*, 45, 53-70.

- Bloom, B., Owen, B., Deschenes, E.P. & Rosenbaum, J. (2002). Moving toward justice for female juvenile offenders in the new millennium. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 18, 37-56.
- Bonta, J. (1996). Risk-needs: Assessment and treatment. In A.T. Harland (Ed.), *Choosing correctional options that work: Defining the demand and evaluating the supply* (p. 18-32). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Calhoun, G., Jurgens, J. & Chen, F. (1993). The neophyte female delinquent: A review of the literature. *Adolescence*, 28, 461-471.
- Dolan, M. & Doyle, M. (2000). Violence risk prediction: Clinical and actuarial measures and the role of Psychopathy Checklist. *British Journal of Psychiatry*, 177, 303-311.
- Domburg, L. van, Doreleijers, Th.A.H., Ferwerda, H., Lodewijks, H.P.B., Put, C. van der & Stams, G.J.J.M. (2009). *Verantwoording Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechten* (Pre-selectie, Selectie en Interventiefase). Ministerie van Justitie
- Doreleijers, Th.A.H., Bijl, B., Veldt, M.C. van der & Loosbroek, E. van (1999). *BARO.-Standaardisatie en protocollering Basisonderzoek strafzaken Raad voor de Kinderbescherming*. Amsterdam: VU/NIZW.
- Emeka, T.Q. & Sorensen, J.R. (2009). Female juvenile risk: Is there a need for gendered assessment instruments? *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4, 313-330.
- Fagan, A.A., Horn, M.L. van, Hawkins, J.D. & Arthur, M.W. (2007). Gender similarities and differences in the association between risk and protective factors and self-reported serious delinquency. *Prevention Science*, 8, 115-124.
- Funk, S.J. (1999). Risk assessment for juveniles on probation: A focus on gender. *Criminal Justice and Behavior*, 26, 44-68.
- Gendreau, P., Goggin, C. & Smith, P. (2002). Is the PCL-R really the 'unparalleled' measure of offender risk? A lesson in knowledge cumulation. *Criminal Justice and Behavior*, 29, 397-426.
- Gil, E. (1996). *Treating Abused Adolescents*, New York: Guilford.
- Hamerlynck, S. (2008). *Girls in Juvenile Justice Institutions* (proefschrift). Amsterdam: VU.
- Henington, C., Hughes, J., Cavell, T. & Thompson, B. (1998). The role of relational aggression in identifying aggressive boys and girls. *Journal of School Psychology*, 36, 457-477.
- Hipwell, A.E. & Loeber, R. (2006). Do we know which interventions are effective for disruptive and delinquent girls? *Clinical Child and Family Psychology Review*, 9, 221-255.
- Hollin, C.R. & Palmer, E.J. (2006). Criminogenic need and women offenders: A critique of the literature. *Legal and Criminological Psychology*, 11, 179-195.
- Hubbard, D.J. & Pratt, T.C. (2002). A meta-analysis of the predictors of delinquency among girls. *Journal of Offender Rehabilitation*, 34, 1-13.
- Laan, A.M. van der & Blom, M. (2006). *Jeugd delinquentie: Risico's en bescherming*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers/WODC.
- Laan, A.M. van der, Schans, C.A. van der, Bogaerts, S. & Doreleijers, T.A.H. (2009). *Criminogene factoren bij jongeren die een basisraadsonderzoek ondergaan*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers / WODC.

- Laan, P.H. van der (2004). Over straffen, effectiviteit en erkenning. De wetenschappelijke onderbouwing van preventie en strafrechtelijke interventie. *Justitiële verkenningen*, 30, 31-48.
- Laan, P.H. van der, Slotboom, A. & Stams, G.J.J.M. (2010). Wat werkt? Bijdragen aan het terugdringen van recidive. In: P.J. van Koppen, H. Merckelbach, M. Jelicic & J. de Keijser (Eds.), *Reizen met mijn rechter* (p. 987-1002). Deventer: Kluwer.
- Lipsey, M.W. (1992). Juvenile delinquency treatment. A meta-analytic inquiry into the variability of effects. In: T.D. Cook (ed.). *Meta-analysis for explanation* (p. 83-127). New York: Russell Sage.
- Lipsey, M. (1995). What do we learn from 400 research studies on the effectiveness of treatment with juvenile delinquents? In: J. McGuire (Ed.). *What works: Reducing reoffending. Guidelines from research and practice* (p. 63-78). Chichester: Wiley.
- Lipsey, M.W. & Wilson, D.B. (1993). The efficacy of psychological, educational and behavioral treatment. *American Psychologist*, 48, 1181-1209.
- Lipsey, M.W. & Wilson, D.B. (1998). Effective intervention for serious juvenile offenders: A synthesis of research. In: R. Loeber & D.P. Farrington (Eds.), *Serious & violent juvenile offenders: Risk factors and successful interventions* (p. 313-345). London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage.
- Lodewijks, H.P.B., Doreleijers, Th., Ruiter, C. de & Wit-Grouls, H. de (2001). *Gestructureerde taxatie van geweldsrisico bij jongeren* (geautoriseerde vertaling en onderzoeksversie van de SAVRY). Eefde: Rentray.
- Lodewijks, H.P.B., Ruiter, C. de & Doreleijers, Th.A.H. (2008). Gender differences in risk assessment and violent outcome after juvenile residential treatment. *International Journal of Forensic Mental Health*, 7, 133-146.
- Loeber, R. & Keenan, K. (1994). Interaction between conduct disorder and its comorbid-effects of age and gender. *Clinical Psychology Review*, 14, 497-523.
- Lösel, F. (1993). The effectiveness of treatment in institutional and community settings. *Criminal behaviour and mental health*, 3, 416-437.
- Lösel, F. (1995a). The efficacy of correctional treatment. A review and synthesis of meta-evaluations. In: J. McGuire (Ed.). *What works: Reducing reoffending, guidelines from research and practice* (p.79-111). Chichester: Wiley.
- Lösel, F. (1995b). *Evaluating psychosocial interventions in prison and other penal contexts. Psychosocial interventions in the criminal justice system*. Strasbourg: Council of Europe.
- Lowenkamp, C.T., Holsinger, A.M. & Latessa, E.J. (2001). Risk/need assessment, offender classification, and the role of childhood abuse. *Criminal Justice and Behavior*, 28, 543-563.
- Lowenkamp, C.T. & Latessa, E.J. (2005). Increasing the effectiveness of correctional programming through the risk principle: Identifying offenders for residential placement. *Criminology and Public Policy*, 4, 501-528.
- McClellan, D.S., Farabee, D. & Crouch, B.M. (1997). Early victimization, drug use, and criminality: A comparison of male and female prisoners. *Criminal Justice and Behavior*, 24, 455-477.

- McCabe, K.M., Lansing, A.E., Garland, A. & Hough, R. (2002). Gender differences in psychopathology, functional impairment, and familial risk factors among adjudicated delinquents. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41, 860-867.
- McGuire, J. (1995). *What works: Reducing reoffending: guidelines from research and practice*. Chichester: John Wiley and Sons.
- Megens, K. & Day, S. (2007). Delinquentie van meisjes. Over de relatie tussen risicofactoren en delinquent gedrag na behandeling in een JJI. *Tijdschrift voor Criminologie*, 49, 370-385.
- Moffitt, T.E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100, 674-701.
- Moffitt, T.E., Caspi, A., Rutter, M. & Silva, P.A. (2001). *Sex differences in antisocial behavior. Conduct disorder, delinquency, and violence in the Dunedin Longitudinal Study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mossman, D. (1994). Assessing predictions of violence: Being accurate about accuracy. *Journal of Consulting Psychology*, 62(2), 783-792.
- Olver, M. E., Stochdale, K. C. & Wormith, J. S. (2009). Risk assessment with young offenders: A meta-analysis of three assessment measures. *Criminal Justice and Behavior*, 36, 329-353.
- Plattner, B., Steiner, H., The, S.S.L., Kraemer, H.C., Bauer, S.M., Kindler, J., Friedrich, M.H., Kasper, S. & Feucht, M. (2009). Sex-specific predictors of criminal recidivism in a representative sample of incarcerated youth. *Comprehensive Psychiatry* 50, 400-407.
- Put, C.E. van der, Deković, M., Stams, G.J.J.M., Laan, P.H. van der & Langewouters, F. (2010). *Risk assessment of girls: Are there any sex differences in risk factors for re-offending and in risk profiles?* (in voorbereiding).
- Put, C.E. van der, Stams, G.J.J.M., Spanjaard, H.J.M., Domburgh, L. van, Doreleijers, T.A.H., Lodewijks, H.P.B., Ferwerda, H.B., Bolt, R.B. (in druk). Risk and needs assessment in the Netherlands: The development of a new assessment device for juvenile delinquents in The Netherlands. *Journal of Juvenile Justice*.
- Reebye, P., Moretti, M.M., Wiebe, V.J. & Lessard, J.C. (2000). Symptoms of posttraumatic stress disorder in adolescents with conduct disorder: Sex differences and onset patterns. *Canadian Journal of Psychiatry* 45, 746-751.
- Schwalbe, C. S. (2007). Risk assessment for juvenile justice: a meta-analysis. *Law and Human Behavior*, 31, 449-462.
- Schwalbe, C. S. (2008). A meta-analysis of juvenile justice risk assessment instruments: Predictive validity by gender. *Criminal Justice and Behavior*, 35, 1367-1381.
- Schwalbe, C.S., Fraser, M.W., Day, S.H. & Colley, V. (2006). Classifying juvenile offenders according to risk of recidivism: Predictive validity, race/ethnicity, and gender. *Criminal Justice and Behavior*, 33, 305-324.
- Shapiro, D.E. (1999). The interpretation of diagnostics tests. *Statistical Methods in Medical Research*, 8, 113-134.
- Siegel, L. & Senna, J. (2000). *Juvenile Delinquency: Theory, Practice, and Law* (7th ed.). Wadsworth, Belmont, CA.

- Simourd, L. & Andrews, D.A. (1994). Correlates of delinquency. A look at gender differences. *Forum of Correction Research* 6, 26-31.
- Smith, P., Cullen, F. T. & Latessa, E. J. (2009). Can 14,737 women be wrong? A meta-analysis of the LSI-R and recidivism for female offenders. *Criminology and Public Policy*, 8, 183-208.
- Smith, P. & Waterman, M. (2006). Self-reported aggression and impulsivity in forensic and non-forensic populations: The role of gender and experience. *Journal of Family Violence*, 21, 437-445.
- Snyder, H., & Sickmund, M. (2006). *Juvenile Offenders and Victims: 2006 National Report*. U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, Washington, DC.
- Spaander, M. (2003). *Handleiding Baro*. Utrecht: Raad voor de Kinderbescherming.
- Spanjaard, H., Polak, S., Put, C. van der, Maes, M., Persoon, A. & Vogelvang, B. (2011). *Handleiding Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen versie 2.1*. Amsterdam/ Woerden: PI Research/Adviesbureau van Montfoort.
- Stahl, A.L. (1999). *Offenders in Juvenile Court, 1996*. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention Juvenile Justice Bulletin, NCJ 175719, Washington, DC.
- Steffensmeier, D., Schwartz, J., Zhong, H., & Ackerman, J. (2005). An assessment of recent trends in girls' violence using diverse longitudinal sources: Is the gender gap closing? *Criminology* 43, 355-404.
- Thomas, S.D. & Leese, M. (2003). Invited editorial. A green-fingered approach can improve the clinical utility of violence risk assessment tools. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 13, 153-158.
- Trout, J.D. & Bishop, M.A. (2002). 50 Years of successful predictive modeling should be enough: Lessons for philosophy of science. *Philosophy of Science*, 69, 197-208.
- US Department of Health and Human Services. (2001). *Youth Violence: A Report of the Surgeon General*. Rockville, MD: U.S. Department of Health and Human Services.
- Vermeiren, R. Jaspers, I. & Moffitt, T. (2006). Mental health problems in juvenile justice populations. *Child Adolescence Psychiatric Clinic of North America*, 15, 333-351.
- Wartna, B.S.J., Tollenaar, N. & Bogaerts, S. (2009). StatRec: Inschatting van het recidivegevaar van verdachten van een misdrijf. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51, 277-295.
- Webster-Stratton, C. (1996). Early-onset conduct problems: Does gender make a difference? *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 64, 540-551.
- Welsh, J.L., Schmidt, F. McKinnon, L. Chattha, H.K. & Meyers, J.R. (2008). A comparative study of adolescent risk assessment instruments: Predictive and incremental validity. *Assessment*, 15, 104-115
- Widom, C. (2001). Child abuse and neglect. In: S. White (Ed.), *Handbook of Youth and Justice* (p. 31-47). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Wong, T.M.L., Slotboom, A. & Bijleveld, C.C.J.H. (2010). Risk factors for delinquency in adolescent and young adult females: A European review. *European Journal of Criminology*, 7, 266-284.
- Zahn (2009). *The delinquent girl*. Philadelphia: Temple University Press.